

С. Ю. Бучок, аспірант юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID: 0000-0003-3712-9636

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ІНФОРМАЦІЮ ТА ІНФОРМАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Статтю присвячено дослідженню інституційних засад забезпечення реалізації права на інформацію та права на інформаційну діяльність в умовах воєнного стану в Україні.

Досліджено конституційно-правову рамку допустимих обмежень та роль Президента України як суб'єкта установчої режимної рамки; повноваження Кабінету Міністрів України та виконавчої вертикалі; інституційну природу та процедурні вади військових адміністрацій на локальному рівні; значення судової влади як системоутворюючої гарантії збереження конституційно допустимих меж втручання; роль спеціалізованих органів у сфері цифрового й медійного регулювання, кібербезпеки та захисту державної таємниці; парламентський контроль та правоохоронний блок.

Показано, що в умовах воєнного стану інституційна система інформаційної сфери функціонує в режимі підвищеної концентрації повноважень у виконавчій гілці влади, що об'єктивно посилює значення компенсаторних механізмів судового і парламентського контролю. Встановлено, що головна вада чинної інституційної моделі полягає не в нестачі суб'єктів і не в браку окремих владних повноважень, а в розриві між уже сформованою розширеною воєнною інституційною архітектурою та недостатньо розгорнутою процедурною інфраструктурою її функціонування.

Наголошено, що ефективність інституційної моделі має оцінюватися не за кількістю задіяних органів, а за здатністю системи забезпечувати передбачуваність, підконтрольність і юридичну визначеність рішень, які обмежують інформаційні права.

Обґрунтовано, що подальше вдосконалення інституційних засад має бути пов'язане не стільки з розширенням кола залучених органів, скільки з усуненням нормативної розірваності між ними, посиленням процедурної визначеності їх взаємодії та уніфікацією правил підзвітності й контролю за рішеннями, які впливають на інформаційну сферу. Висновки дослідження можуть бути використані для вдосконалення законодавства про правовий режим воєнного стану та процедур взаємодії органів публічної влади в інформаційній сфері.

Ключові слова: право на інформацію, право на інформаційну діяльність, воєнний стан, інституційні засади, військові адміністрації, судовий контроль, парламентський контроль, медіарегулювання, кібербезпека.

S. Yu. Buchok. Institutional foundations for ensuring the exercise of the right to information and information activities under martial law

The article is devoted to the study of the institutional principles of ensuring the implementation of the right to information and the right to information activity under martial law in Ukraine.

The constitutional and legal framework of permissible restrictions and the role of the President of Ukraine as a subject of the constituent regime framework are studied; the powers of the Cabinet of Ministers of Ukraine and the executive vertical; the institutional nature and procedural flaws of military administrations at the local level; the importance of the judiciary as a system-forming guarantee of preserving the constitutionally permissible limits of intervention; the role of specialized bodies in the field of digital and media regulation, cybersecurity and protection of state secrets; parliamentary control and law enforcement bloc.

It is shown that under martial law, the institutional system of the information sphere functions in a mode of increased concentration of powers in the executive branch of power, which objectively strengthens the importance of compensatory mechanisms of judicial and parliamentary control. It is established that the main flaw of the current institutional model lies not in the lack of subjects and not in the lack of individual powers, but in the gap between the already formed expanded military institutional architecture and the insufficiently developed procedural infrastructure of its functioning.

It is emphasized that the effectiveness of the institutional model should be assessed not by the number of bodies involved, but by the ability of the system to ensure predictability, controllability and legal certainty of decisions that restrict information rights.

It is substantiated that further improvement of institutional principles should be associated not so much with expanding the circle of bodies involved, as with eliminating the regulatory discontinuity between them, strengthening the procedural certainty of their interaction and unifying the rules of accountability and control over decisions that affect the information sphere. The conclusions of the study can be used to improve the legislation on the legal regime of martial law and procedures for interaction between public authorities in the information sphere.

© С. Ю. Бучок, 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Key words: *right to information, right to information activities, martial law, institutional foundations, military administrations, judicial control, parliamentary oversight, media regulation, cybersecurity.*

Постановка проблеми. Предметом цієї статті є не перелік органів як таких, а дослідження нормативно-організаційної моделі розподілу повноважень, процедур координації, форм контролю та меж розсуду, через яку держава підтримує функціонування інформаційної сфери в умовах війни.

Актуальність інституційного виміру цієї проблематики зумовлена тим, що в умовах воєнного стану інформаційні права особи реалізуються не безпосередньо, а через діяльність розгалуженої системи органів публічної влади, повноваження яких у період війни істотно розширено. Запровадження військових адміністрацій, активізація спеціалізованих органів у сфері цифрового й медійного регулювання, кібербезпеки та захисту державної таємниці, посилення координаційної ролі виконавчої вертикалі сформували якісно нову інституційну архітектуру інформаційної сфери. За таких умов обсяг реальних гарантій інформаційних прав визначається вже не стільки текстом матеріально-правових норм, скільки тим, наскільки процедурно впорядкованою, передбачуваною та підконтрольною є діяльність інститутів, які ці норми застосовують.

Відсутність узгодженої нормативно-організаційної моделі породжує низку взаємопов'язаних ризиків: дублювання та конкуренцію повноважень різних суб'єктів, неоднакову правозастосовну практику на різних рівнях управління, надмірну дискреційність рішень, що обмежують інформаційні права, а також фактичну недоступність для особи чітких процедур оскарження таких рішень. Додатковим чинником є те, що значна частина інституційних рішень воєнного часу ухвалювалася в реактивному режимі, без системного узгодження з уже наявними механізмами контролю, що зумовило нормативну розірваність між окремими ланками інституційної системи.

Вже на цьому етапі виявляється основна проблема: чинне законодавство досить переконливо легітимує потребу безпекового втручання, але значно менш послідовно розгортає спеціальні гарантії процедурної визначеності, публічної мотивованості й перевірюваності рішень, які це втручання оформлюють. Частина 2 статті 64 Конституції України прямо допускає лише окремі обмеження прав і свобод у період воєнного стану із зазначенням строку їх дії, а стаття 34 зберігає базову гарантію свободи думки і слова та права вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інституційні аспекти забезпечення інформаційних прав в умовах воєнного стану досліджували Л.І. Рудник, В.Ф. Пашковський, М.П. Пука, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков та М.В. Титаренко, А.С. Лісніченко, В.О. Коверзнев та О.С. Шеремет, А.Г. Соломаха, П.В. Горінов та Р.Г. Драпушко, Н.А. Литвин та В.І. Кузава, П.В. Пилипенко, О.С. Малетова та А.О. Глущенко, Л.П. Медвідь, Д.І. Голосніченко, В.В. Горулько та ін. Водночас комплексне питання про нормативно-організаційну модель розподілу повноважень у цій сфері залишається недостатньо дослідженим.

Мета статті полягає у дослідженні інституційних засад забезпечення реалізації права на інформацію та права на інформаційну діяльність в умовах воєнного стану в Україні, виявленні системних вад чинної моделі та обґрунтуванні напрямів її вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Інституційні засади забезпечення реалізації права на інформацію та права на інформаційну діяльність доцільно визначати як сукупність нормативно закріплених умов функціонування уповноважених суб'єктів, за яких безпекове втручання не виходить за межі конституційного порядку. У структурі інституційних засад доцільно розрізняти три взаємопов'язані елементи: суб'єктний (нормативне визначення кола органів, уповноважених діяти в інформаційній сфері у період воєнного стану), компетенційний (розподіл повноважень між цими органами та встановлення меж їх розсуду) і процедурний (порядок ухвалення, мотивування, оприлюднення, оскарження та перегляду рішень, які впливають на реалізацію інформаційних прав). Саме процедурний елемент є найменш розвинений у чинному регулюванні, хоча з погляду гарантування прав особи він має вирішальне значення: за відсутності визначеної процедури навіть законно наділений повноваженнями орган діє в умовах надмірної дискреції.

Л.І. Рудник обґрунтовано вказує, що сам факт дії воєнного стану не може використовуватися як автономна підстава для порушення конституційних прав і що обмеження доступу до інформації має бути пов'язане із законно визначеною метою та не виходити за межі конституційно допустимого [3]. Правомірним може вважатися лише те втручання, яке здійснюється належним суб'єктом, на підставі закону, за зрозумілою процедурою, з визначеними межами розсуду і можливістю подальшої перевірки. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII задає спеціальну режимну рамку, але не скасовує конституційного обов'язку діяти в межах закону [2]. Саме тому в умовах воєнного стану формується не нова позаконституційна система управління інформаційною сферою, а розширена воєнна інституційна конфігурація, у межах якої всі суб'єкти зберігають прив'язаність до Конституції України та спеціального режимного законодавства.

Президент України є суб'єктом установчої режимної рамки, а не поточного адміністрування права на інформацію. Частина 1 статті 102 Конституції України визначає Президента гарантом державного суверенітету, прав і свобод людини і громадянина, а пункт 20 частини 1 статті 106 відносить до його повноважень прийняття рішення про введення воєнного стану [1]. Частина 1 статті 6 Закону «Про правовий режим

воєнного стану» вимагає, щоб в указі були визначені обґрунтування необхідності введення режиму, перелік конституційних прав і свобод, які тимчасово обмежуються, та строк дії таких обмежень [2]. М.П. Пука слушно наголошує на тимчасовому і пропорційному характері обмежень доступу до інформації та на необхідності збереження мінімального рівня прозорості діяльності держави навіть у період війни [5]. Президент відкриває конституційно допустимий простір воєнного втручання, але не підміняє собою ані законодавця, ані уряд, ані суд.

Після встановлення режимної рамки основний тягар організаційного забезпечення переходить до Кабінету Міністрів України. Стаття 113 Конституції України визначає Кабінет Міністрів вищим органом у системі органів виконавчої влади, а стаття 116 покладає на нього забезпечення проведення державної політики у відповідних сферах [1]. Стаття 20 Закону «Про Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 року № 794-VII конкретизує його спрямовуючу і координаційну роль щодо міністерств та інших органів виконавчої влади [6]. Т.О. Коломєць, В.К. Колпаков та М.В. Титаренко вказують на слабкість міжвідомчої координації та нормативну недосконалість у воєнний період [7], що фіксує глибшу проблему: не менш небезпечним за координаційну слабкість є ризик надмірної централізації, за якої виконавча влада накопичує настільки значний масив інформаційно-регуляторних рішень, що зовнішні механізми перевірки не встигають за їх фактичним розгортанням.

На територіальному рівні особливої ваги набувають військові адміністрації. А.С. Лісніченко показує, що вони набувають статусу особливих суб'єктів публічної адміністрації з поєднанням воєнно-управлінських і самоврядних повноважень [8]. Стаття 4 Закону «Про правовий режим воєнного стану» передбачає створення військових адміністрацій на відповідних територіях, стаття 15 визначає їх обсяг повноважень, а пункт 11 частини 1 статті 8 допускає регулювання роботи постачальників електронних комунікаційних мереж і послуг, видавництва, телерадіоорганізацій та заборону передачі інформації через комп'ютерні мережі [2]. Водночас закон не формує самостійної, спеціально деталізованої та співмірної воєнної процедури публічного обґрунтування рішень, які впливають на доступ до інформації, – відсилаючи до загальних правил місцевих державних адміністрацій, закріплених у статтях 41 і 43 Закону «Про місцеві державні адміністрації» від 09 квітня 1999 року № 586-XIV [9]. Оскільки частина 2 статті 10 Закону «Про правовий режим воєнного стану» допускає, що начальник військової адміністрації може здійснювати повноваження ради та її виконавчих органів [2], але при цьому не переносить у такому ж обсязі гарантії гласності, притаманні самоврядній формі влади (стаття 4 і частина 17 статті 46 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР [10]), – виникає нормативна асиметрія: обсяг і характер повноважень не повною мірою відповідають тій мірі процедурної публічності, яка є необхідною для легітимного впливу на інформаційну сферу територіальної громади.

У системі інституційних засад суд набуває ролі фінального конституційного фільтра. В.О. Коверзнев та О.С. Шеремет вказують на організаційно-правові перешкоди функціонування судів у районах бойових дій та окупації [11], а А.Г. Соломаха наголошує, що конституційне право людини на судовий захист не може бути обмежене навіть в умовах воєнного стану [12]. Частина 1 статті 55 Конституції України гарантує судовий захист прав і свобод людини і громадянина, а частина 2 статті 64 відносить це право до тих, що не підлягають обмеженню навіть за умов воєнного стану [1]. Стаття 12-2 Закону «Про правовий режим воєнного стану» підкреслює, що суди діють виключно на підставі та в межах Конституції і законів України, а їх конституційні повноваження не можуть бути обмежені [2]. Судовий контроль у сфері права на інформацію та права на інформаційну діяльність в умовах воєнного стану має розглядатися не як допоміжний засіб постфактум реагування, а як системоутворююча гарантія збереження конституційно допустимих меж владного втручання.

У сфері цифрового й медійного регулювання П.В. Горінов та Р.Г. Драпушко обґрунтовано вказують на недостатність національного правового регулювання кіберпростору в умовах воєнного стану [13]. Закон «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 05 жовтня 2017 року № 2163-VIII у статті 5 визначає суб'єктів забезпечення кібербезпеки та орієнтований на охорону інтересів людини і громадянина у кіберпросторі [4]. Наведена теза про недостатність суто національного регулювання підтверджується й на наднаціональному рівні: В. І. Пішта, С. С. Драбюк та М. Г. Рожкова показують, що в умовах розвитку штучного інтелекту та Інтернету речей ефективний захист персональних даних досягається лише через міжнародне інституційне співробітництво [14]. Н.А. Литвин та В.І. Кузава наголошують на подвійному ефекті державного контролю за медіа – як засобу протидії дезінформації і водночас потенційного джерела цензурного тиску [15]. Статті 6 та 90 Закону «Про медіа» від 13 грудня 2022 року № 2849-IX закріплюють статус Національної ради з питань телебачення і радіомовлення як регулятора, а стаття 119 спеціально передбачає обмеження щодо змісту інформації, пов'язані зі збройною агресією. Проблема полягає не у відсутності нормативної бази, а в асиметрії між чітким визначенням суб'єктів і механізмів втручання та фрагментарною регламентацією порядку ухвалення, мотивування, перегляду і припинення відповідних рішень.

Л.П. Медвідь вказує на значення Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини як спеціалізованого елемента контрольного механізму [16], а Д.І. Голосніченко наголошує на можливості звернення до Уповноваженого у випадках порушення права на доступ до інформації в умовах воєнного стану. Стаття 101

Конституції України прямо пов'язує парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод з діяльністю Уповноваженого; стаття 14 Закону «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23 грудня 1997 року № 776/97-ВР прямо встановлює, що Уповноважений здійснює парламентський контроль за дотриманням права на доступ до публічної інформації [1]. Водночас воєнне законодавство не розгортає цю загальну модель у спеціально деталізовану процедуру регулярного парламентського моніторингу тимчасових інформаційних обмежень. Парламентський контроль у цій площині реалізується через загальні механізми, але не підкріплений окремою, уніфікованою і регулярною процедурою системної перевірки тимчасових інформаційних обмежень у період воєнного стану.

Д.А. Біленець, О.В. Цуркан та В.Г. Кольба акцентують на фрагментарності правового регулювання, дублюванні функцій та недостатній ефективності механізмів інформаційної координації [3]. В.В. Горюлько вказує на наявність юридичних прогалин, колізій та недостатню адаптацію нормативної бази до умов воєнного стану. О.О. Фролов та В.Р. Рябуха встановлюють відсутність єдиного чітких правил, що регламентують механізми інформування спільноти про діяльність органів влади та процес публічного звітування. О.С. Малетова та А.О. Глушенко обґрунтовують, що правове врегулювання порядку, засобів і меж інформаційного обміну між суб'єктами публічного управління в умовах воєнного стану є необхідною передумовою координації дій та своєчасного прийняття управлінських рішень. І.О. Кутепов обґрунтовує, що стійкість демократичного ладу залежить не лише від інституційної дисципліни держави, а й від осмисленої взаємодії з громадянським суспільством. Зведені разом, ці висновки свідчать, що головна вада чинної інституційної моделі полягає у розриві між уже сформованою розширеною воєнною інституційною архітектурою та все ще недостатньо розгорнутою процедурною інфраструктурою її функціонування. Держава значно швидше сформувала багатосуб'єктний механізм реагування на інформаційні загрози, ніж створила нормативно узгоджені правила його прозорого, підконтрольного, передбачуваного і процедурно впорядкованого функціонування.

Висновки. Інституційні засади забезпечення реалізації права на інформацію та права на інформаційну діяльність в умовах воєнного стану становлять не довільне розширення кола органів, а конституційно зумовлену систему розподілу і взаємного врівноваження повноважень. Чинна модель достатньо повно визначає суб'єктів і механізми державного впливу на інформаційну сферу, однак залишає неврегульованою належну процедурну інфраструктуру їх функціонування. Виявлена нормативна асиметрія проявляється: у відсутності спеціальної воєнно-адаптованої процедури публічного обґрунтування рішень військових адміністрацій; у фрагментарності підзаконного регулювання мотивування, оприлюднення і перегляду рішень у цифровій та медійній сферах; у браку спеціалізованого режимного механізму парламентського моніторингу тимчасових інформаційних обмежень.

Компенсаторне значення в цій системі мають судова влада і парламентський контроль: саме вони покликані втримувати розширену виконавчу дискрецію воєнного часу в конституційно допустимих межах. Водночас ефективність цих механізмів безпосередньо залежить від процедурної визначеності їх застосування – доступності судового оскарження інформаційно обмежувальних рішень, реальності строків розгляду відповідних справ та наявності в парламенті регулярних інструментів отримання інформації про практику застосування обмежень.

З метою усунення зазначених вад пропонується: по-перше, доповнити Закон «Про правовий режим воєнного стану» спеціальною процедурою публічного мотивування рішень, що впливають на реалізацію інформаційних прав; по-друге, запровадити уніфіковані стандарти підзвітності та комунікації для всіх органів, які приймають інформаційно чутливі рішення в умовах воєнного стану; по-третє, передбачити регулярний механізм парламентського моніторингу практики застосування тимчасових інформаційних обмежень; (нова четверта пропозиція) по-четверте, забезпечити процесуальні умови ефективного судового оскарження рішень військових адміністрацій та інших суб'єктів, які обмежують інформаційні права, зокрема щодо розумних строків розгляду таких справ в умовах воєнного стану.

Інституційна спроможність воєнної моделі забезпечення інформаційних прав визначається не кількістю залучених органів, а тим, наскільки узгоджено закон розподіляє між ними повноваження, процедури комунікації та відповідальність.

Реалізація зазначених пропозицій дозволить перетворити вже сформовану воєнну інституційну архітектуру на процедурно завершену систему, в якій безпекова ефективність поєднується з юридичною визначеністю та підконтрольністю. Перспективним напрямом подальших наукових розвідок є порівняльно-правовий аналіз інституційних моделей забезпечення інформаційних прав в умовах воєнного і надзвичайного стану в зарубіжних державах, що дозволить оцінити українську модель у ширшому європейському контексті.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Рудник Л.І. Правові засади обмеження права на доступ до інформації в умовах воєнного стану. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2023. № 4(60). С. 32–39. URL: <https://visnyk-psp.kpi.ua/article/download/296975/289954/685400>
4. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05 жовтня 2017 року № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>
5. Пука М.П. Особливості реалізації права на інформацію про діяльність органів влади в умовах обмежень, запроваджених під час дії воєнного стану. *Juris Europensis Scientia*. 2025. № 4. С. 116–120. URL: https://jes.nuoua.od.ua/archive/4_2025/22.pdf
6. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 року № 794-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>
7. Коломоець Т.О., Колпаков В.К., Титаренко М.В. Сучасні завдання національної системи стратегічних комунікацій в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 8. С. 617–621. URL: https://www.lsej.org.ua/8_2024/148.pdf
8. Лісніченко А.С. Особливості утворення та функціонування військових адміністрацій в умовах збройної агресії Росії проти України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 231–234. URL: https://lsej.org.ua/5_2023/57.pdf
9. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09 квітня 1999 року № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>
10. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
11. Коверзнев В.О., Шеремет О.С. Проблеми судового захисту прав осіб в умовах воєнного стану. *Економіка та право*. 2022. № 2. С. 25–30. URL: <https://economiclaw.kiev.ua/index.php/economiclaw/article/download/1079/1039/>
12. Соломаха А.Г. Особливості здійснення адміністративного судочинства в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 8. С. 316–319. URL: https://lsej.org.ua/8_2023/73.pdf
13. Горінов П.В., Драпушко Р.Г. Сучасні виклики адміністративно-правових засад кібербезпеки України в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 267–270. URL: https://lsej.org.ua/1_2023/63.pdf
14. Пішта В.І., Драбюк С.С., Рожкова М.Г. Міжнародне інституційне співробітництво у сфері захисту персональних даних в умовах розвитку штучного інтелекту та Інтернету речей. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2025. № 3 (88). С. 218–222. URL: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2025.3.29>
15. Литвин Н.А., Кузава В.І. Державний контроль за діяльністю медіа під час воєнного стану: проблеми та перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 5. С. 312–314. URL: https://www.lsej.org.ua/5_2024/78.pdf
16. Медвідь Л.П. Зміст та характеристика парламентського контролю за додержанням прав та свобод людини і громадянина. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. С. 175–180. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/09/32.pdf>

Дата першого надходження статті до видання: 05.07.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.07.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.09.2026